

Rudolf Steiners oppdrag til de første «formidlerne»

En beretning med konklusjoner med henblikk på den nåværende tilstand for antroposofisk esoterikk

Johannes Kiersch

Med sitt dristige forsøk på å gi den antroposofiske bevegelse en esoterisk kerne til fornyelse, etterlot Rudolf Steiner seg en oppgave som stadig må løses på nytt.¹ Dermed satte han sin lit til selvstendighet og individuelle initiativer. Med ideen om Den frie høyskole for åndsvitenskap som hjerteorgan skisserte han samtidig et ledebilde for formen som det nødvendige samarbeidet måtte ha. Som hjelpemiddel for dem som ville arbeide sammen med ham, gav han gjennom høyskolens timer en rekke mantra til individuell meditasjon, og forklaringer til disse. Det lyktes ham også å fullføre et kurs for Første klasse av skolen frem til høsten 1924. Men hva foresvevet ham for den videre oppbygningen av skolen? Han utnevnte ingen etterfølger i tilfelle han skulle dø. Da han døde, ble det opp til hans elever selv å finne ut hvordan de skulle videreføre det som han hadde påbegynt. Overfor det samme spørsmålet står også i dag alle de som med bekymring ser hvordan interessen for esoterisk arbeid i den siste tiden har avtatt i antroposofiske virksomheter. Den opprinnelige kraften i den antroposofiske bevegelsen, som kunne utfolde seg med fremgang under de

usleste forhold, beror ikke minst på de strenge reglene som Rudolf Steiner gav for å beskytte den dyrebare visdommen som han formidlet i sine timer. Fra 1992 er avskriftene av timene, inkludert mantraene og tavletegningene, av nøye gjennomtenkte grunner blitt fullstendig offentliggjort og er tilgjengelig i bokhandlene – fra 2011 kom de også i en billigtutgave.² De beskyttende reglene er dermed gjort fullstendig innholdsløse. Hvert menneske har rett til å lese tekstene og dermed til å omgås dem som han eller hun vil. Mange som gjør det, ser seg i sin streben stilt overfor spørsmålet om hvordan de kan komme til et samarbeid med andre, likesinnede, og om det ennå er meningsfullt å tenke på Rudolf Steiners ledebilde med Høyskolen som hjertet i et blodkretsløp. Hva som kunne skje i denne retningen, blir klarere når man har for øye på hvilken måte og med hvilke intensjoner Rudolf Steiner i sine siste leveår arbeidet på oppbyggingen av sine nye innretninger, og hvordan noen av hans første elever medvirket i dette arbeidet.

De første «formidlerne»

Da Rudolf Steiner i februar 1924 begynte med sine timer for Første klasse, spurte Lili Kolisko ham om hun fikk lov til å skrive ned det han sa, for så å lese det opp i Stuttgart. Med hans godkjennel-

1 Bearbejdet versjon av et foredrag ved Mikaelistevnet i Goetheanum september 2012. Sitathenvisninger når annet ikke er angitt, i: J. Kiersch: *Steiners individualiserte Esoterik einst und jetzt*. Dornach, Verlag am Goetheanum 2012. Artikkelen ble opprinnelig publisert i «Das Goetheanum» 24. november 2012 (nr. 47).

2 Thomas Meyer (utg): *Der Meditationsweg der Michaelsschule in neunzehn Meditationen*. Basel, Perseus Verlag 2011.

Ita Wegman (1876-1943).

se leste hun så regelmessig opp tekstene der, først i kretsen av lærere i den første Waldorfskolen. Ved en andre gjennomgang gjennom de nitten timene utvidet kretsen seg, også nå med hans godkjennelse, til alle høyskolemedlemmene i Stuttgart og en rekke gjester. Tillatelsen for Lili Kolisko forble et enkeltstående unntakstilfelle. Helene Finckh, hans stenograf i Dornach, hadde gjort profesjonelle avskrifter av klasseforedragene, men Rudolf Steiner avviste bestemt å gi disse videre til noen som helst til opplesning eller orientering. «De eksisterer slett ikke», sa han da han ble spurt om dette. Som forvalter av hans arbeider disponerte Marie Steiner over tekstene, men heller ikke hun fikk fullmakt til å lese dem opp. Ita Wegman, som var leder av Høyskolen ved siden av Steiner, og som han kort før sin død lot få tilgang til avskriftene, fikk heller ikke en slik fullmakt. Marie Steiner noterte kort hans grunner for dette, da hun på våren 1926 forberedte seg til sin første klassesstime. Hun sammenfattet det slik: «Hvis jeg gjør det klart hva disse ordene betyr for meg, så kommer jeg til følgende resultat: Det lå ikke i hans viljesretning at disse foredragene bare skulle leses opp.»³

Samtidig begynte Steiner med å gi en rekke pålitelige og kompetente personer utenfor Dornach i oppdrag å gi høyskolemantraene videre i sin virkekrets. Men han lot dem ikke få tilgang til avskriftene av sine innførende og kommenterende foredrag. Han forventet av dem at de ut fra eget meditativt arbeid med mantraene og ut fra individuell intuisjon skulle finne det som var fruktbart for deltakerne i akkurat den aktuelle tilhørerkretsen og situasjonen. Marie Steiner nevner flere ganger fire personer som han gav et slikt oppdrag, og skriver om dette: «Den personen som uttalte mantraene, skulle utarbeide for seg

³ Ved gjengivelsen av dette notatet i innledningen til utgavene fra 1977 og 1992 mangler ordet «ikke» i siste setning. Grunnen til denne utelatelsen, som forandrer meningen til det motsatte, ligger vel i det at det i mellomtiden ble lest opp overalt. Medarbeiderne må vel derfor ha antatt at Marie Steiner hadde tatt feil, og at hennes «forseelse» derfor stilltiende måtte korrigeres.

selv det som han eller hun skulle si i forbindelse med dem. Han ville altså ha et slags selvstendig arbeid med mantraene, selvfølgelig på grunnlag av den visdomsskatten som er blitt gitt, men fremfor alt av opplevelsen av mantraene selv.» Ita Wegman, som på samme måte visste om dette, noterte noen forklarende setninger som Rudolf Steiner sa til grev Polzer, som fikk oppgaven med å holde klassesstimer i Wien: «Ut fra det De har hørt, ut fra mantraene som de har, ut fra det kan De la det oppstå et arbeid med dem som vil gjøre dette sammen med Dem. [...] Gjør det slik De kan, og slik De også vil, men ut fra det som De selv vet. På den måten som De ut fra mantraene kan og vil gjøre det, med de forskjellige medlemmene som vil det.»

Både Marie Steiner og Ita Wegman holdt vel en slik oppgave for et provisorium i den første oppbygningsfasen. Og de var nok heller ikke bevisst hvilket omfang Rudolf Steiners oppdrag hadde fått i løpet av årene 1924-25. Som vi nå vet, har Rudolf Steiner på den ovenfor beskrevne måte gitt minst ti personer fullmakt til å gi videre visdoms-

skatten i sin esoteriske skole. Den første var den som virket lengst unna: Henry Monges fra USA, så i løpet av sommeren Adolf Arenson (Stuttgart), Helga Geelmuyden (Norge), Anna Gunnarsson Wager (Sverige), Johannes Leino (Finland), Amalie Künstler (Köln), Ludwig Graf Polzer-Hoditz (Wien, Praha), samt Harry Collison og George Adams-Kaufmann (Storbritannia). Ennå på sykeleiet, få uker før sin død, gav han oppdraget til Willem Zeylmans van Emmichoven for Nederland. Denne siste forespørselen hadde neppe funnet sted dersom Rudolf Steiner hadde ansett måten oppdraget ble gitt på til alle disse første «formidlerne» som provisorisk.

De første «formidlerne» som Rudolf Steiner hadde gitt oppdraget til, befant seg i en vanskelig situasjon. De hadde jevnt over bare hørt en liten del av Rudolf Steiners foredrag, og måtte møysommelig arbeide seg frem til det som kunne belyse de uhørt vektige og samtidig gåtefulle mantraene. I tillegg måtte de tåle at tilhørerne bare i liten grad visste å sette pris på deres prestasjoner, så lenge de hadde håp om at de i overskuelig fremtid ville få høre den originale ordlyden, slik deres venner i Stuttgart allerede fikk.

Få uker etter Rudolf Steiners død begynte Ita Wegman med sin opplesning i Dornach, kort tid etter leste hun også opp andre steder. Fra mars 1926 fulgte så Marie Steiner og Albert Steffen hennes eksempel. Da så de ettertraktede avskriftene fra og med 1929 ble frigitt fra Dornach også til andre personer, gikk alle de formidlerne som hadde fått oppdraget av Rudolf Steiner over til å lese opp tekstene. De motstridende følelsene som oppstod i den forbindelse, har Helga Geelmuyden som fikk oppdraget i Norge, gitt særlig tydelig uttrykk for. I et brev til Marie Steiner skriver hun: «Vi må være uendelig takknemlige for at vi har fått lov til å få klassetekstene; der trenger man ikke å frykte for at personlige egenheter skulle blande seg forstyrrende inn, og likevel var det den gang svært utviklende for meg at jeg var nødt til å gjøre et eget arbeid.» Den følelsen som er merkbar i disse ordene av å ha gitt opp noe verdifullt, ble år senere til en trykkende skyldfølelse. «En vanskelighet», skriver hun til Marie Steiner, «er den at jeg ikke har utført oppgaven fra min lærer

på den måten han påla meg: å formidle meditasjonene ut fra mitt eget arbeid med det esoteriske innholdet, for slik å utvikle klassearbeidet på en levende måte. [...] Det ville vel kanskje vært riktigere og mer utviklende – i alle fall for formidleren, og kanskje i det hele tatt – hvis man i tillit til de hjelpende maktene hadde gjort det mer ut fra egen aktivitet, slik som Der Doktor ønsket det.»

Gjest hos teosofene

Frem til vår tid blir Den frie høyskole for åndvitenskap, i motsetning til Rudolf Steiners intensjoner, mange steder betraktet som en hierarkisk organisert institusjon med autoritære ledelseskraav. Stadig vekk sammenligner antroposofiens motstandere ledelsen i Dornach med Vatikanet i Rom. Samtidig lever det en lengsel i store deler av medlemsmassen etter en sikker ledelse fra et kompetent sentrum. Og det finnes stadig mennesker som angriper Goetheanum, for at det som de har tenkt ut som det beste for den antroposofiske bevegelse, ikke blir gjennomført ovenfra. Alt dette har historiske røtter.

Slik nyere forskning fra Christoph Lindenberg og fremover stadig tydeligere viser, var det i Rudolf Steiners liv mange dramatiske kriser. Mye mislyktes han med. Med andre ting oppnådde han fruktbare nye perspektiver og utviklingsmuligheter. Så også med hans midlertidige neddykning i teosofenes miljø. I årevis hadde han forsøkt å finne seg til rette i de mest moderne tidsstrømningene, for eksempel gjennom sitt engasjement for Nietzsche og Ernest Haeckels modernisme. Han hadde kontinuerlig med seg frihetsimpulsen fra sine tidlige filosofiske verker og sitt inderlige forhold til Goethes verk. Så, i en alder av 41 år, fant han i det teosofiske biblioteket til greve og grevinne Brockdorff i Berlin for første gang mennesker som han kunne ytre seg uhemmet «esoterisk» overfor. Slik ble han generalsekretær for den tyske seksjon av Teosofisk Samfunn. Kort deretter overtok han ledende funksjoner i den esoteriske skolen i dette selskapet og i en frimurerinstitusjon.⁴ Begge innretninger var – i samsvar med en hellig tradisjon – strengt hi-

⁴ Se Hella Wiesberger: *Rudolf Steiners esoterische Lehrtätigkeit*, Dornach, Rudolf Steiner Verlag 1997.

erarkisk orientert. Rudolf Steiner benyttet seg i en kort tid av de autoritære styringsformene som han fant her, fordi han bare den måten kunne nå frem til et tilstrekkelig antall elever som var villige og skikket til å forbinde seg med den vordende antroposofien. Men allerede fire år etter sin tiltredelse i ledervervet hos teosofene begynte han, først varsomt, så stadig tydeligere å frigjøre seg fra de tradisjonelle esoteriske arbeidsformene. Betegnende for dette er hans skjelning mellom tre former for mystisk streben i en artikkel i august 1906 med den talende tittelen: «Der Schüler und der Guru» (Eleven og gurun). Der skriver han om de ulike grader av avhengighet som eleven har til læreren i «de forskjellige okkulte skoleringsmetoder»: «Den er forholdsvis størst i de metodene som Orientens okkultister følger, og som fortsatt i dag blir undervist som sådan. Denne avhengigheten er allerede i mye mindre grad til stede i den såkalte kristne innvielse. På den erkjennelsesveien som fra det fjortende århundre har vært angitt fra rosenkreuzernes såkalte hemmelige skoler, faller den allerede fullstendig bort. I disse skolene kan riktignok ikke læreren helt unnværes, for det er umulig. Men enhver avhengighet av ham opphører virkelig.»⁵

Rudolf Steiner begynner dermed å forbinde den avgjørende individualismen i sin frihetsfilosofi med moderne esoterikk, og dermed å henvise sine elever til deres egen ansvarlighet i esoteriske anliggender. Med frigjøringen av den vordende antroposofien fra det teosofiske miljøet får denne impulsen i 1911 for første gang en egen sosial form, i utformingen av «Gesellschaft für theosophische Art und Kunst».⁶ Åndslæreren trer nå helt i utkanten av det som skjer. Han «tolker» bare det som de medarbeiderne han har sammenkalt gjør i fellesskap ut fra seg selv. «Prinsippet om den åndelige strebens suverenitet» og «tilblivelssens prinsipper» er nå retningsgivende. Forsøket strander etter et par dager. Det eneste som virker

videre som en etterklang, er tempelscenen i det tredje mysteriedrama, som kom det følgende år. Her ser vi hvordan Benedictus' tre elever, som det hadde lyktes for på helt individuelt vis å betre den åndelige øvingsveien, avløser tradisjonens embetsbærere.

Tallet på Rudolf Steiners antroposofiske elever tiltok betraktelig, og også mange som var fremmede for teosofien, sluttet seg til ham. Likevel virket auraen av mystisk eksklusivitet med sitt krav på ledelse ovenfra slik den levde i det teosofiske miljøet, videre inn i det nye Antroposofiske Selskap og dets datterorganisasjoner. Slik var det for eksempel i steinerskolene og de antroposofisk orienterte helsepedagogiske hjemmene. Ennå under julestevnet 1923-24 henviste Steiner til dette med en humoristisk undertone.⁷

Goetheanum som hjerteorgan

Sett ut fra den historiske bakgrunnen som er beskrevet her, fremtrer Det allmenne antroposofiske selskap som ble grunnlagt ved julestevnet i 1923, med dets esoteriske kjerne, Den frie høyskole for åndsvitenskap, som et bemerkelsesverdig liberalt konsept. Rudolf Steiner, som leder av begge innretninger, gjorde ikke krav på noen autoritetsfullmakt. I stedet for tradisjonelle ledelsesstrukturer setter han ideen om partnerskapsamarbeid. Han betegner sin forbindelse med medlemmene av høyskolen som et «fritt kontraktsforhold». I tråd med dette betrakter han Goetheanum ikke bare som et lærested eller sted for betydningsfulle institusjoner, men først og fremst som et iakttagelses- og utligningsorgan, på samme måte som antroposofisk medisin ikke oppfatter hjertet som en pumpe, men som et organ som formidler mellom antagonistiske prosesser i organismen, som et harmoniseringsorgan. Han beskriver hvordan denne hjertefunksjonen bare kan trives i en atmosfære av gjensidig tillit. Forskrifter eller kontroll gjennom overordnede embetsbærere tenkte han ikke på.

5 I *Lucifer-Gnosis* nr 32, nå med en annen tittel i GA 12, s. 36-51, sitatet er fra s. 49.

6 Se nylig utgitte Robert Schmidt (utg.): *Gesellschaft für anthroposophische Art und Kunst – 1911. Dokumente und Interpretationen zur Geschichte und Gegenwart eines Impulses*. Dornach, Verlag am Goetheanum 2012.

7 «Jeg har for eksempel blitt kjent med en gruppe som har trukket rådgivningen så langt at den har rådet medlemmene til å lese den ene eller andre boken, og frarådet andre bøker. Visse mennesker som allerede var medlemmer, fikk ikke engang lov til å lese min bok *Teosofi*, fordi man ikke fant dem egnet.» GA 260, s. 154.

Lily Kolisko (1893-1976).

seg og sier «Ja», står det i protokollen. Mer var ikke nødvendig. Det som skulle skje, trengte ingen retningslinjer.

Ita Wegmans erkjennelsesskjebne

I august 1923, ved sommerstevnet i Penmaenmawr (Wales), spurte Ita Wegman sin lærer om en fornyet mysteriemedisin. Dette spørsmålet, som vel var avgjørende for at Den frie høyskole ble grunnlagt, førte til en dyptgripende og samtidig på mange måter gåtefull hendelse. «Penmaenmawr karma fullstendig åpenbart», skrev Wegman om det. Rudolf Steiner satte henne der inn i bildene av en urgammel skjebneforbindelse som hadde knyttet ham til henne gjennom mange jordeliv. Det må ha vært som en forløsning for ham etter en lang ventetid. I 1902 hadde han opptatt den da 26 år gamle Ita Wegman i sin esoteriske skole. I 1910 hadde han i sine foredrag om «Okkult historie» fremstilt det eksemplariske venneparet som han kom til å snakke om på nytt og på nytt i karmaforedragene i 1924. Men det etterlengtede samarbeidet var fortsatt ikke kommet i stand. Dette forandret seg nå. Etter at fjerde bind av den store biografien av Emanuel Zeylmans van Emmichoven⁸ kom ut, blir det håndgripelig for oss at ikke bare et nært samarbeid, men også en intensiv skoleringsprosess settes i gang, som varer ved til Rudolf Steiners død. Ville Rudolf Steiner forberede sin venninne på å etterfølge ham som leder for Høyskolen? I klassetimen i september 1924 benevner han henne uttrykkelig som leder ved siden av seg selv («Mit-Leiterin»). Men ifølge Albert Steffens notater følte hun seg da skyldig i hans død, fordi hun «ikke hadde vært i stand til å stige opp».⁹ Selv om man skulle tvile på denne bekjennelsen, hvilket det finnes gode grun-

I tråd med dette fulgte han ved oppbyggingen av Høyskolen med kjærlig oppmerksomhet initiativer i periferien av den antroposofiske bevegelsen. I en artikkel fra 6. april 1924 skriver han: «Denne institusjonen kan ikke komme i stand «ovenfra» ved hjelp av abstrakte betraktninger. Den må oppstå «nedenfra» ut fra medlemmenes behov.» Få dager etter at denne artikkelen var publisert i meddelelsesbladet, reiser han til Stuttgart og oppmuntrer i en forsamling av prominente medlemmer («Dreißigerkreis») varsomt, men tydelig en betrodd venn til å ta ansvar for en arbeidsgruppe innenfor Høyskolen, som har en egen målsetning ved siden av Lily Koliskos opplesning. «For eksempel», sa han der, «formidler fru Kolisko hele tiden foredragene fra klassetimen for lærerkollegiet ved den frie Waldorfskolen og noen venner fra Stuttgart. En annen gruppe personer som ønsker en slik formidling, holder på å danne seg her i Stuttgart. Ikke sant, herr Arenson?» Denne personen, som var en betrodd esoteriker allerede i den esoteriske skolen fra den teosofiske tiden, samstemmer uten spørsmål. «Herr Arenson reiser

8 E. Zeylmans van Emmichoven: *Die Erkräftung des Herzens. Eine Mysterienschulung der Gegenwart. Rudolf Steiners Zusammenarbeit mit Ita Wegman*. Arlesheim, Verlag des Ita Wegman Instituts 2009.

9 Albert Steffens dagboknotater fra 3. april 1925, etter J. Kiersch: *Steiners individualiserte Esoterik einst und jetzt*. Dornach, Verlag am Goetheanum 2012, s. 247.

Marie Steiner (1867-1948).

ner til: Rudolf Steiner hadde ikke realisert muligheten til å utnevne en etterfølger, slik det var lagt opp til i statuttene etter julestevnet.

Etter Rudolf Steiners død befant Ita Wegman seg i en splittet tilstand, som ikke straks ble bevisst for henne. Sett ut fra nåtidens perspektiv skulle hun i de kritiske dagene etter åndslærerens død ha arbeidet sammen med de øvrige medlemmene av grunnleggelsesstyret for å finne en løsning på ledelsesspørsmålet og andre påtrengende problemer, en løsning som de kunne ha båret sammen. Men hun var dypt oppfylt av vissheten om sin forbundethet med Rudolf Steiner, og hun trodde at han sammen med henne som «formann» i kretsen av den «esoteriske» ledelsen ville lede skjebnen til den antroposofiske bevegelsen videre. «Ingen ting er jo forandret», sa hun ennå i oktober 1925 til Martin Münch, som med en kritisk undertone hadde spurt henne om hennes oppfatning av tingene. Under inntrykket fra de intime meddelelsene fra Penmaenmawr og alt det som hadde kommet til etterpå, identifiserte hun seg med solhelten Alexander av Makedonias person, slik åndslæreren hadde skildret ham i karmaforedragene den forutgående sommeren. I den forbindelse overså hun fullstendig fornemmelsene og intensjonene hos sine kolleger i ledelsen, først og fremst hos Marie Steiner og Albert Steffen. Hun var vel heller ikke klar over hvor strengt Rudolf Steiner hadde advart mot å påberope seg fortjenestene fra et tidligere liv for sitt virke i nåtiden. «En viktig grunnsetning i den okkulte utviklingen», sa han allerede i 1912, «er den at man ikke tilmåler seg annen verdi enn den som kommer av det man har oppnådd i den fysiske verden i den nåværende inkarnasjonen.»¹⁰ I sine brev «Til medlemmene», som hun fra mai 1925 publiserer i meddelelsesbladet, appellerer Ita Wegman åpenlyst til begeistringskraften hos sine unge medarbeidere, hvorav hun diskret har gjort noen få, først og fremst Walter Johannes Stein og Eugen Kolisko, til sine betrodde. En av disse, helsepedagogen Werner Pache, ytret seg senere i dagboknotater om «feil-

¹⁰ Foredrag den 4.4.1912 i Helsingfors, GA 136, s. 41.

tagelsene i selskapets historie, for så vidt som de lå hos henne og hos oss», feiltagelser som «lå i en uberettiget hevding av Alexanders vesen og ånd». Emanuel Zeylmans van Emmichoven representerer i sin fortjenestefulle Ita Wegman-biografi den oppfatning at selskapsskandalen vinteren 1925-26, da en fatal diskusjon om Wegmans formentlige krav bredte seg som ild i tørt gress i hele den antroposofiske bevegelsen, utelukkende kunne tilbakeføres på intriger skapt av Marie Steiner og hennes tilhengere. Dette synspunktet er det ikke belegg for. Alexander-gestusen i 1925, som lenge virket videre oppildnet av de høyeste idealer og den edleste vilje, førte ikke bare på grunn av hatfulle motstandere, men også ut fra seg selv til et tragisk nederlag med alvorlige følger.¹¹

Etter årelange kamper blir Ita Wegman fra mars til mai 1934 rammet av livstruende sykdom. En oversanselig opplevelse hjelper henne til å gå løs på sine jordiske oppgaver med ny kraft. Men nå

¹¹ Angående Alexander-temaet, se kommentarartikkel av Arne Enge på s. 62 i dette heftet. Red.

gjør hun det på en helt ny måte. Symptomatisk for dette er et dagboknotat av Werner Pache fra 27. januar 1935, som hentyder til at hun nå – etter et langt opphold – igjen vil holde klassetimer, men annerledes enn før: «Dr. Wegman har kalt oss sammen, Deventer, Bockholt, Bort, Kaelin med frue, Pracht, Eugster, Russ, Marti, Pache. De dreier seg om åndsforeningen og Julestevnet, å leve helt i troskap mot disse. Hun ville selv dette. Endelig en avgjørelse om igjen å gi klassetimer, men i fri form. Begynnelsen til dette er gjort.»

Muligens ble det bare med denne første sammenkomsten av en bevisst utvalgt krets av nære medarbeidere, fordi Wegman følte at situasjonen ennå ikke var moden for hennes initiativ. Også i fortsettelsen holdt hun så vidt vi vet sine timer i form av en høytidelig opplesning. Men i Paches notat kommer det frem et nytt ledeord, som opptrådte gjentatte ganger i Ita Wegmans korrespondanse. Hun overtok det formodentlig fra Rudolf Steiners mantra som hun kjente til: ordet «ånds-forening» (Geist-Verein). Dets dype betydning åpenbares særlig i Wegmans rystende brev til Maria Röschl datert 22. januar 1935. Der skrev hun, fem dager før sammenkomsten med kretsen som er nevnt i Paches notat:

«Alle gamle former, også den aller siste formen for antroposofien, er grundig ødelagt, og det forekommer meg nå slik at man ikke mer må søke en form for antroposofiens liv, men at hvert menneske selv er en slik form som antroposofien vil forene seg med. Der dette har skjedd, vil mennesker finne hverandre og forenes, for å bli et ledd i den sanne åndsforening. Selskapet er ikke lenger nødvendig, fordi antroposofien allerede er på jorden. Det er de enkelte mennesker det kommer an på, og de må da ut fra sin utvikling danne en høyere forening, som har sine røtter i den åndelige verden. Hver individualisert utvikling er herved bevart, hvert enkelt menneskes frihet, og ut fra det enkelte menneskets innsikt føler det seg forbundet med denne åndsforening eller Mikaeliskole. Slik klang det i mitt indre. Det at jeg selv står inne i denne impulsen, det er hva det kommer an på. Det andre retter seg av seg selv.»

Ved siden av ideen om åndsforeningen finner man i Ita Wegmans brev stadige bemerkninger om nød-

vendigheten av en annen måte å gå frem på med klassetimer. Hun sier i januar 1935: «Det som ble gitt i form av 1. klasse, og nå er i hendene på mange mennesker, er ennå på langt nær uttømt, men det må behandles annerledes enn det har vært behandlet til nå.» Og i juni 1935: «Jeg vil vekke opp igjen menneskenes bevissthet om denne åndsforeningen som befinner seg i den åndelige verden. Derfor må denne skolen ledes annerledes enn før.» Så enda tydeligere vinteren 1940-41: «All gjentakelse i samme spor uten en kraftfull videreutvikling har ofte en lammende virkning.» Et par uker senere:

«Tror dere virkelig at det er så absolutt nødvendig at det igjen blir gitt klassetimer? Meg forekommer det så foreldet når ikke noe nytt har oppstått i menneskene. Klassen må gjenoppstå som ny, den må mottas av en annen type mennesker. [...] Jeg vil så gjerne bringe noe nytt, det lever i meg, men det er så vanskelig når man bare får høre at man vil ha klassen på den gamle måten.»

«Klassen må gjenoppstå som ny»: Ita Wegman kommer nå tydeligvis til den fornemmelsen at alt som hun entusiastisk har stått for i årene etter Rudolf Steiners bortgang, var utsatt for en dødsprosess; at den mysteriestrømmen som hun ville fortsette, var brutt, og at det er blitt nødvendig med en fullstendig ny begynnelse ut fra kraften i den enkelte medarbeiders jeg. Enda et skjebneslag kan ha bidratt til denne fornemmelsen, et skjebneslag som hun var utsatt for nesten på dagen for utbruddet av 2. verdenskrig. Hun brakk armen. Også til denne hendelsen finnes det et bemerkelsesverdig dagboknotat fra Werner Pache, som skrev følgende om Wegmans tale ved den påfølgende nyttårsfeiringen: «Rystende inntrykk av hvordan dr. Wegman snakker om det som man akkurat nå kan se tydelig, og som fører henne langt utover Alexander. [...] Den absolutte hengivenhet (absolutt og utelukkende) til studiet av Kristus-vesenet synes å være hennes entydige, hellige avgjørelse.» Pache ser en tydelig utvikling i dette: «I 1934, fra påske til mikaeli var sykdommen, denne gjorde det mulig for henne å snu; i 1939-40 kom nå denne ulykken, den har åpenbart gjort hennes kropp lysere og mer gjennomtrengelig. Hun bryter nå gjennom.»

Ita Wegman har nå ikke særlig mer enn tre år igjen å leve. Den siste inntrykksfulle forestil-

lingen som hun – så vidt vi vet – kom frem til, berørte det sentrale motivet i foredraget som Steiner hadde holdt kvelden før brannen i Goetheanum, motivet med offeret som stiger nedenfra mot oven. Hun noterer for sin tale i anledning Rudolf Steiners dødsdag 30. mars 1941:

«Men noe må innses helt klart: at det som engang var gitt som åndelig substans, må forvandles til en offerskål, før nye åpenbaringer kan oppstå. Når grupper av mennesker kan bli i stand til å oppta og bearbeide Rudolf Steiners åndelige gaver i seg på en slik måte at en offerskål kan dannes, da er øyeblikket kommet da det vil komme hjelp fra åndelige verdener. Det kan være snart; det kan vare lenge ennå, det ligger i våre egne hender.»

Sammenfatning og utsyn

Rudolf Steiner har inaugurert to tradisjonsstrømmer for utbredelsen av de åpenbaringer som ble skjenket ham med høyskolens mantra, og for arbeidet med dem: den ene gjennom tillatsen som han gav til Lili Kolisko, den andre gjennom sitt oppdrag til de ti andre formidlerne. Den ene strømmen har han tillatt, den andre har han ut fra seg selv banet veien for. Etter Rudolf Steiners død overtok den første strømmen snart som helt allmenn, særlig befordret av Ita Wegmans mektige Alexander-impuls. Den andre strømmen kom først i gang igjen etter 1945, i en svært begynnende form. Den ble særlig befordret gjennom Jørgen Smit, som etter at han ble valgt inn i ledelsen for Antroposofisk selskap i 1975, gikk inn for frie klasses timer og støttet forsøk med ledsagende samtalegrupper – og også gjennom Heinz Zimmermann, som uten å holde tilbake noe beskrev tilstanden i 2007. Hans beskrivelse er fortsatt en veiviser.¹²

Jeg tillater meg en avsluttende bemerkning. Miljøet for alt esoterisk arbeid i den antroposofiske bevegelse har endret seg sterkt fra Rudolf Steiners tid. Overalt snakkes det om esoterikk. Hvilket alvor, hvilken vekt som engang var forbundet med det ordet, er gått i glemmeboken. Samtidig blir

12 Heinz Zimmermann: *Die Lebensbedingungen der Anthroposophie heute. Ziele und Aufgaben der Anthroposophischen Gesellschaft und der Freien Hochschule für Geisteswissenschaft.* Dornach, Verlag am Goetheanum 2007.

nåtidens sjel liv dratt inn i den moderne mediekulturens fascinerende rom. Det kan snakkes offentlig om alt og alle. Er det under disse rammebetingelsene overhodet mulig å skape beskyttede rom for esoterisk arbeid? Kan vi endelig igjen – for å gripe opp et ord fra Rudolf Steiner – «bevare det sanne»? I karmaforedragene sommeren 1924 talte Rudolf Steiner om boktrykkerkunstens opprinnelse og virkemåte. Det som han skildret der, gjelder i dag, i internett-tidsalderen mer enn noen gang. Den som vil representere antroposofien og utbre den i verden, må betjene seg av disse hjelpemidlene, må liksom «adle» dem. Men den regjerende tidsånden – ifølge Rudolf Steiner – formaner oss: «Det viktigste fra munn til øre!»¹³ Det gjelder slett ikke bare for formidlingen av kassetekstene. Den som vil arbeide esoterisk med andre ut fra Rudolf Steiners anvisninger, må gjøre seg klart at hans eller hennes ord, så snart det kommer på trykk eller ut i mediene, ikke lenger forblir esoteriske, selv om han taler om de helligste ting. Selvfølgelig må vi virksomt representere antroposofiske ideer i offentligheten, og gripe inn i den vitenskapelige diskusjonen med antroposofiske begreper. Det går ikke uten de moderne mediene. Men der har det alltid bare en forberedende eller bekreftende karakter.

Det som finner sted i det esoteriske rommet, lar seg ikke holde fast. Det følger, som «forsøket» fra 1911, tilblivelsens prinsipper.¹⁴ Bare motmaktene streber etter varige tilstander. Det som skjer på Kristusveien til ånden, oppstår og forgår igjen.¹⁵ Det er like bevegelig og foranderlig som de hierarkiske veseners virke i menneskesjelen. Ita Wegman kunne derfor ikke komme til noen endelig «riktig» løsning for utformingen av sitt esoteriske arbeid. Med bildet av offerskålen, som hun kalte til erindring hendelsene i brann-natten med, viser hun oss en vei. Ω

Oversatt av Rigmor Haugen Jensen

13 Foredrag 20.7.1924, GA 240.

14 Se kapitlet «Gewordende und werdende Esoterik» i J. Kiersch: *Vom Land aufs Meer. Steiners Esoterik in verändertem Umfeld.* Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben, 2008, s. 58-74.

15 Se 14. klasses time, GA 270/2 s. 81 ff.